

II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA KIRIM TÜRKLERİNİN ALMANLARLA İLİŞKİLERİ MESELESİ ÜZERİNE

*Kemal Özcan**

Hitler yönetimindeki Alman ordularının II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği topraklarına girmesi ve akabinde Kırım'ı işgal etmesi, asırlardır bu topraklarda yaşayan Kırım Türklerinin işgalci Almanlar ile ister istemez bir ilişkiye girmek mecburiyetinde bırakmıştır. Kırım Türkleri, o dönemde yarımada Ruslardan sonra en çok nüfusa sahip topluluktur. Yaklaşık 1.124.000 kişinin yaşadığı Kırım'da Rusların nüfusu 558 bin, Kırım Türklerinin ise 219 bin civarında idi.¹ Her ne kadar Ruslar yarımada Kırım Türklerinden fazla olsalar da, 1921 yılında Lenin tarafından tesis edilen Kırım Özerk SSC yönetiminde Kırım Türklerinin belirgin bir hakimiyeti söz konusu idi. Bu cumhuriyetin cumhurbaşkanı bir Kırım Türkü, resmi dili de Tatarca idi. Ancak bu durum Stalin'in Sovyet Devleti'nin başına geçmesiyle birlikte değişmeye başladı. Sovyet Hükümeti'nin Beyaz Rusyalı 3500 Yahudi ailesini Kırım'ın güneyine yerleştirmek istemesine karşı çıkan Kırım Cumhurbaşkanı Veli İbrahimov görevinden alınarak idam edildi.² Ardından Stalin'in Kırım Türklerine yönelik baskı ve zulme dayalı yaptırımları uygulanmaya kondu. Uygulanan tarım politikaları sonucunda meydana getirilen suni kıtlık ve açlık sonucu binlerce insanın hayatını kaybetmesi, tüm Sovyetler Birliği'nde yaşayan aydınlara yönelik katliam hareketlerine Kırım Türk aydınlarının da maruz kalmaları bu baskıların en önemli sonuçlarıdır. Stalin'in ayrıca bütün

* Dr. Kemal Özcan, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Ukrayna SSC Kamu Düzenini Koruma Bakanlığı, Başsavcılık ve KGB'nin Kırım'dan sürgün edilen Tatarlar ve diğer milletlere mensup kişiler hakkında Ukrayna KP Merkez Komitesi Sekreteri P. Şelest'e gönderdikleri rapor (15 Nisan 1967), *TsDAGO Ukraini*, f.1, L.24, d.6321, y.12-15.

² A. Fisher, *The Crimean Tatars*, California, 1978, s.141. II. Dünya Savaşı öncesinde Kırım'da 89 Yahudi iskan yeri bulunuyordu, "Kırım'da Yahudi İskan Bölgeleri Kurma Planına Ait Yeni Bir Vesika", *Emel*, S.121, 1980, s.40.

Kırım Türklerini 1941 sonbaharında Kazakistan bozkırlarına sürgüne göndermek istediği de bu savaş sırasında ele geçirilen bir belgeden anlaşılmaktadır.³ Ne var ki, Almanların Kırım'ı işgal etmesi üzerine Stalin bu planlarını ileri bir tarihe kadar tehir etmek zorunda kalmıştır.

Kısa sürede Kırım'a hakim olan Almanların da yarımada hakkında çeşitli düşüncelere sahip olduğunu öğreniyoruz. II. Dünya Savaşı arifesinde Alman siyâsî ve askerî erkânı, Kırım'ın geleceği hakkında çeşitli görüşler ileri sürerler. Mesela Almanların önde gelen teorisyenlerinden A. Rosenberg, Sovyetler Birliği'nin, içerisinde Ukrayna ve Kırım'ın da yer aldığı yedi bölgeye taksim edilmesini savunuyordu.⁴ Almanların bir diğer düşüncesi ise Hitler ve Heinrich Himmler'in⁵ öne sürdüğü, SSCB'nin işgal edilen topraklardaki devlet sisteminin ne olursa olsun tamamen yıkılması görüşü idi. Onlara göre milliyetçiliğin teşviki, Büyük Almanya İmparatorluğu'nun kurulması planlarına ters düşebilirdi. Bütün bunlar göz önüne alınarak, Hitler ile birlikte önde gelen bazı Alman devlet adamlarının da iştirak ettiği 16 Temmuz 1941'deki toplantıda, Kırım'ın imparatorluk toprağı olarak kabul edilmesine, onun doğrudan Almanya'ya bağlanmasına karar verildi. Ayrıca Kırım'da yaşayan Ruslar, Ukraynalılar ve Tatar Türkleri başta olmak üzere herkesin buradan sürülmesi de tasarlandı.⁶

Görüldüğü gibi her iki devletin de Kırım Türkleri hakkındaki planları, onların Kırım'dan çıkarılması üzerine kurulmuştu. Kendilerinin Kırım ve bölgesine hakim olabilmeleri için yüzyıllardır bu toprakların sahibi olan ve Türkiye ile organik bağları bulunan Kırım Türklerinden kurtulmaları gerekiyordu. Ancak gelişen olaylar, bu düşüncelerinin Almanların çıkarları doğrultusunda olmayacağını ortaya koydu. Kırım'ın ekonomik açıdan ciddi sıkıntılar içinde bulunmasının Alman ordusu üzerinde olumsuz etki yapmasından çekinen Alman komutanlarından Hering'in ısrarı üzerine sürgün planının uygulanması ertelendi. Ancak Almanlar Kırım'ın Almanlaştırılması için mümkün olabilecek formüller üretmeye de devam ettiler. Mesela Himmler, Kırım'ı SS subayları için bir tatil beldesi haline dönüştürme arzusunu taşıyordu. Bu amaçla ulaşımın iyileştirilmesi ve Krakov-Kırım arasında ekspres demiryolu kurulması dahi tasarlanmıştı. Ayrıca, günümüzde Avusturya devleti sınırlarındaki Güney Tirol'de ikamet eden

³ Bu belge, Alman ordusunun Kırım'a girmesinden sonra Akmesid (Simferopol) Şehri'nin resmi hükümet dairelerinden birinde ele geçirilmiştir. Bkz. Edige Kırimal, "Kırım Türkleri", *Dergi*, S.59, 1970, s.11; Patrick Von zur Mühlen, *Gamalıhaç ile Kızılyıldız Arasında*, çev. E. B. Özbilen, Ankara, 1984, s.220.

⁴ A. Fisher, *a.g.e.*, s.152.

⁵ SS Teşkilatı Başkanı.

⁶ A. Nekriç, *Nakazanniye Narodı*, New York, 1978, s.24-25.

Almanların Kırım'a yerleştirilmesiyle, bu bölge üzerinde İtalyanlarla yaşanan hakimiyet tartışmalarının kesin olarak çözüleceği düşüncesi de hakimdi.⁷ Hitler'in o zamanlar "Bu fikrin harikulade olduğunu düşünüyorum... Ayrıca Kırım'ın iklim ve coğrafya bakımından Güney Tirollüler için ideal olduğu kanaatindeyim" dediği nakledilmektedir.⁸ Rosenberg işgalin hemen başında, Aralık 1941'de, Akmesid (Simfero-pol) adını Gotenberg, Akyar'ı (Sivastopol) ise Teodorichhafen olarak değiştirmeye teklif etmiştir.⁹ Uygulama imkanı bulamayan bu planlar bir tarafa bırakılarak, sonunda Kırım'ın G. Fraunfeld adlı genel bir komiser tarafından yönetilmesi uygun görüldü.¹⁰

Almanların Kırım'a gösterdiği bu yoğun ilginin altında şüphesiz başka sebepler de vardı. Yüzyıllardan beri bu topraklar üzerinde yaşayan Kırım Türkleri ile Türkiye arasında yakın bir bağın bulunması, Alman devlet adamlarınca Türkiye'yi kendi saflarında savaşa sokabilmek için koz olarak görülür. Nitekim Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'nda Almanların yanında yer almış olması da bu umutların artmasına sebep olur. Üstelik Kırım Türkleri, Türkiye'nin dikkatini Sovyet hakimiyetinde yaşayan diğer Türklere çok daha fazla çekiyordu. Bu durum ister istemez Almanların Kırım Türklerine karşı daha ihtiyatlı davranmalarını gerektirir. Muhtemelen bundan ötürü Alman idarecileri en azından yakın bir zamana kadar Kırım Türklerini sürgün etmekten vazgeçme yönünde karar alırlar.¹¹

Kırım Türklerine yönelik bu davranış hiç kuşkusuz Türkiye'yi aktif olarak Alman saflarına çekmek için bir dış politika hamlesiydi. Bu politikanın uygulayıcısı ve ilham kaynaklarından biri Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen idi. Türkiye tarafında ise bu siyaseti tatbik mercisinde General Ali Fuad Erden ile Hüseyin Emir Erkilet bulunmaktaydı. Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Alman büyükelçisi Von Papen'e Türk devletinin resmen böyle bir harekete destek olamayacağını belirtmesine rağmen, bazı şahısların Almanlarla temasa geçmesine izin verir. Böylece 1941 sonbaharında Erden ve Erkilet Paşalar güney cephesindeki Alman taktiğinin öğrenilmesi göreviyle resmî olarak Kırım'ı ziyaret ederler.¹² Seyahat askerî yönü yanında siyasî bir özellik de taşır: Erden ve Erkilet

⁷ A. Nekriç, gös. yer.

⁸ Alexander Dallin, *German Rule in Russia, 1941-1945: A Study of Occupation Policies*. London-New York, 1957, s.255.

⁹ A. Fisher, *a.g.e.*, s.152.

¹⁰ II. *Dünya Savaşının Gizli Belgeleri: Almanya Dışişleri Bakanlığı Arşivinden Almanya'nın Türkiye Politikası 1941-1943*, İstanbul, 1968, s.80.

¹¹ A. Fisher, *a.g.e.*, s.152-153; A. Dallin, *a.g.e.*, s.258.

¹² A. Nekriç, *a.g.e.*, s.27.

Paşa her şeyden önce Kırım'ın ve işgal edilecek diğer Türk bölgelerinin siyasî geleceği ile ilgilenirler. İkilinin yaptığı görüşmeler daha ziyade Türk savaş esirlerinin durumu üzerinde yoğunlaşır. Zira söz konusu esirler ileride Alman ordusu için büyük önem taşıyacaklardır.¹³

Alman ordusu işgal ettikleri diğer Sovyet bölgelerinde olduğu gibi Kırım'da da bir grup halkın sevinç gösterileri arasında kurtarıcı olarak karışılır. Bu grup içerisinde Kırım Türkleri de yer almaktaydı. Sovyet hakimiyeti altında, özellikle 1930'lu yıllarda yaşanan acı olaylardan sonra, diğer halklar gibi Kırım Türklerinin de böyle bir davranışta bulunmaları bu tarihî süreçte meydana gelen birikimin sonucudur. Almanlar ise beklenen "kurtarıcı" olmadıklarını yaptıkları uygulamalarla kısa sürede ortaya koyarlar. İşgal edilen bölgelerde, bilhassa Ukrayna ve Kırım'da çalışabilir durumda olan kadın-erkek binlerce genci esir alarak çalıştırmak üzere Almanya'ya gönderdiler. Yüzlerce insanı ya komünist suçlamasıyla kurşuna dizdiler, ya da değişik suçlardan Nikolayev ve Akmesicid (Simferopol) şehirleri dışına kurulan esir kamplarına yolladılar.¹⁴

Kırım Dışındaki Kırım Türklerinin Faaliyetleri

Almanlar Kırım'da hakimiyetlerini tesis etmekle uğraşırken, Kırım dışında bulunan bazı Kırım Türkleri, Almanların vatanlarını işgalini uzun süre Sovyet zulmü altında yaşayan soydaşları için bir kurtuluş aracına dönüştürme gayreti içine girerler. Bu maksatla Türkiye ve Romanya'da mülteci durumda bulunan üç Kırım Türk aydını Almanlarla temasa geçer. Bu şahıslar, on yıldan beri Romanya'da Kırım Türklerinin yayın organı olan *Emel* dergisini çıkaran Cafer Seydahmet Kırimer, Müstecip Ülküsal ve Edige Kırimal'dır.

Kırimer, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Şükrü Saraçoğlu ve Almanya Büyükelçisi Von Papen ile görüşerek, Müstecip Ülküsal ve Edige Kırimal'ın Berlin'e, oradan da Kırım'a gitmeleri için mutabakata varır.¹⁵ Zamanın önde gelen ve Türkçü kimliğiyle bilinen generallerinden H. Erkilet de, bu kişilerin Almanya'ya gitmeleri hususunda Alman elçisi Hentig'e bir mektup yazarak, bu kişilerden ve amaçlarından bahseder ve Kırimal ile Ülküsal'ın Alman-Türk ortak çıkarlarını geliştirmek üzere Kırım'a gönderilmesini rica eder.¹⁶ Ülküsal ile Kırimal, Almanlardan alınan izin doğrultusunda 27 Kasım 1941'de İstanbul'dan hareketle Ber-

¹³ P. Mühlen, *a.g.e.*, s.80-81.

¹⁴ Müstecip Ülküsal, "Büyük Facianın 23. Yıldönümü", *Emel*, S.40, 1967, s.3.

¹⁵ Müstecip Ülküsal, *Kırım Türk-Tatarları (Dünü-Bugünü-Yarını)*, İstanbul, 1980, s.298. A. Fisher, *a.g.e.*, s.153-154.

¹⁶ *Gizli Belgeler*, s.50. Mektubun yazılış tarihi 27 Kasım 1941'dir.

lin'e giderler. Berlin'e ulaştıklarında amaçlarını ve burada yapmak istediklerini içeren bir raporu Büyükelçi Von Schu-lenberg aracılığıyla Hitler'e gönderen ikilinin hedefi, Kırım Türklerinin Almanya'daki temsilcileri sıfatıyla bir an önce Kırım'a geçerek orada hem Almanlara yardım etmek, hem de durumu bizzat yerinde müşahede ederek Kırım Türklerinin teşkilatlanmasına yardımcı olmaktır.¹⁷

Ülküsal ve Kırım Almanya'daki faaliyetlerden olumlu bir sonuç elde edemezler. Bu durum onlarda, kendilerinin Almanlar tarafından oyalandıkları kanaatini doğurur. Bunun üzerine, son bir umut olarak daha önce Türkiye'de görev yapmış olan Alman elçilerle temasa geçerler.¹⁸ Yapılan bu temaslar olumlu sonuçlar vermiş olmalı ki, Şubat 1942'de Alman Dışişleri Bakanlığında Kırım ve Ülküsal için izin çıkar. Ancak bu izinler onların beklediği gibi Kırım'a gidiş için değil, Ülküsal'ın Romanya'ya, Kırım'ın da Polonya'ya giderek buralarda yaşayan Kırımlı Türk aydınları ve gençleri ile görüşmeler yapıp, onların millî davalarına destekte bulunmalarını sağlamak için verilmişti.¹⁹ Bu gelişme Ülküsal'ın Almanlara karşı olan ümitlerini büyük ölçüde kırmış ve onun Türkiye'ye dönmesine neden olmuştu.²⁰ Kırım ise, Ülküsal'ın ayrılmasıyla meydana gelen boşluğu doldurmak için iki Kırım Türkünün Almanya'ya girmesini sağlar. Bu kişiler uzun yıllardan beri Kırım'ın mesai arkadaşı ve daha sonra da vekili olan Dr. Abdullah Soysal ile Halim Baliç'tir. Kırım 1942 yılı boyunca Almanya'daki Kırım Türk heyetinin sayısını altı kişiye çıkarmağa muvaffak olur. Ayrıca Kırım Türklerinin Alman üniversitelerinde okuyabilmeleri için burslar da temin eder.²¹ Alman yetkililer Kasım 1942'de Kırım ile Halim Baliç'in Kırım'a gitmesine izin verirlerse de, ileride Kırım'ın idaresinde muhtemel bir rol almalarını önlemek gayesiyile, orada herhangi bir faaliyette bulunmalarına müsaade etmezler.²²

Almanya'da bir Kırım temsilciliğinin açılması için faaliyetlerde bulunan Kırım Türklerinin bu istekleri, bilhassa ileride Almanya'nın Kırım

¹⁷ M. Ülküsal, *a.g.e.*, s.298. E. Kırım ise, Almanya'ya geliş amaçlarını: "Biz buraya herhangi bir siyasî teklifte ve iddiada bulunmak için gelmedik. Almanya'nın vereceği imkan dahilinde halkımızın menfaat ve selametini korumak için Almanlarla işbirliği yapmak maksadıyla geldik" sözleriyle ifade etmektedir. Bu konuda bkz. Müstecip Ülküsal, *II. Dünya Savaşında Berlin Hatıraları ve Kırım'ın Kurtuluş Davası*, İstanbul, 1976, s.19.

¹⁸ M. Ülküsal, *Berlin Hatıraları*, s.87.

¹⁹ M. Ülküsal, *Kırım Türk-Tatarları*, s.299.

²⁰ M. Ülküsal, *a.g.e.*, s.301.

²¹ P. Mühlen, *a.g.e.*, s.122.

²² M. Ülküsal, *a.g.e.*, s.301.

Genel Komiseri olarak görev yapacak olan Fraunfeld'in duyduğu rahatsızlığın da etkisiyle sürekli engellenir. Fraunfeld'in endişesi muhtemelen, Kırım Türkleri ile ilgili hususlarda kendi yetki alanına girebilecek kararların, kurulması istenen temsilcilik tarafından alınması ihtimalidir. Bu yüzden, Fraunfeld uzun bir müddetten sonra Temmuz 1942'de Kırım'a, onu ve heyetini Kırım Türklerinin Almanya'daki temsilcisi olarak tanıdığını bildirir. Ancak temsilcilik sadece Kırım ile ilgili bazı ekonomik, millî meselelerde karar alma yetkisine sahiptir; siyasî meselelerde ise bütün salâhiyet Fraunfeld'e aittir. Yetki alanları sınırlı olmakla beraber, Kırım ve arkadaşları Alman Doğu Bakanlığında etkili bir isim olan Prof. Gerhard Von Mende'nin desteğini de alarak, bu kısıtlamalara pek riayet etmezler.²³ Kırım Temsilciliği'nin kurulmasını müteakip, Ocak 1943'te Almanya'da bir bakanlığa bağlı olarak "*Kırım Türkleri Sevk İdaresi (Leitstelle)*" teşkil olunur. Burada çalışanların tamamı Kırım Türklerinden müteşekkildir. Bu birimin görevi, Almanya ile onun işgali altındaki bölgelerde bulunan Kırım Türklerine hizmet etmektir.²⁴

Kırım'daki Türklerin Almanlarla İşbirliği

Kırım ve Ülküsâl'in Almanya'daki teşebbüs ve faaliyetlerinde gerçekleştirmek istedikleri şeylerden biri de Alman ordusu bünyesinde kurulacak askeri birliklerde Kırım Türklerinin de yer almasıydı. Zaten Alman ordusu Sovyetlere karşı savaşta böyle bir yapılanmaya gitmiş, gerek ele geçirdiği Sovyet esirlerden, gerekse Sovyet muhaliflerinden teşkil olunan silahlı lejyonlar kurmuştu. Kırım ve Ülküsâl, bu oluşumun Kırım'da da gerçekleştirilmesi için Almanlarla temas halindeydiler.

Bir kısım Kırım Türkü de Kırım'da Bolşeviklere karşı savaşmak için kendilerine silah verilmesi talebiyle Almanlara başvurdu. Almanlar da bölgeyi ve yerel halkı iyi tanıyan Kırım Türk halkının kendi tarafında yer almasını istiyordu. Ayrıca, savaş kabiliyetleriyle bilinen Türklerin, Alman ordusu bünyesinde önemli bir yere sahip D Özel Görev Birliği ile birlikte partizan çetelerine karşı mücadele etmeleri için *Kırım Türk Nefsi Müdafaa Taburlarının* kurulmasını planlıyorlardı.²⁵ Nitekim, 2 Ocak 1942'de yapılan bir toplantıda Alman ordusuna Kırım Türklerinden gönüllü asker alınması kararlaştırıldı. Bu vazife SS şefi Ohlendorf idaresin-

²³ P. Mühlen, *a.g.e.*, s.123.

²⁴ Edige Kırım, *Der Nationale Kampf Der Krimturken mit besonderer Berücksichtigung der Jahre 1917-1918*, Emsdetten/Wesfalen, 1952, s.310-313.

²⁵ G.A., Litvin, "Krimsko-Tatarskiye Formirovaniya: Dokumenti Tret'yevo Reyha Svidetelsvuyet", *Vayenno-İstoriçeskiy Jurnal*, S.3, Moskva, 1991, s.89.

deki D Özel Görev Birliğine tevdi edildi.²⁶ Bu birlik tarafından kısa zamanda, Alman komutanlar idaresinde Kırım Türk askerlerinden oluşan sözkonusu taburlar teşkil edildi. Kırım Türk askerleri alt rütbeli Alman askerleri kadar ücret ve yiyecek alacaklardı. Bu bakımdan onlara rütbesiz Alman üniforması ile silah olarak piyade tüfekleri verildi.²⁷ Nefsi Müdafaa Taburlarını bünyesinde barındıran D Özel Görev Birliği'nin yapmakla yükümlü olduğu hususlar şunlardı:

- Özellikle Kırım'ın kuzey kısmındaki Türk köylerinde halkın etnografik özellikleri hakkında çalışmalar yapılması;
- Orduya asker alımlarının mümkün olduğunca iyi yürütülmesi, siyasi faaliyetlerin kontrol edilmesi ve gerekli kayıtların yapılması için D Özel Görev Birliği temsilcileri ile Kırım Türklerinin güvenilir şahıslarından bir komisyon kurulması;
- Esir kamplarından gönüllü asker toplanması için ilgili bölümlerle temasa geçilmesi;
- Alman ordusuna girmek isteyen Kırım Türklerinin çalışmaktan muaf tutulması;
- Kırım Türk Nefsi Müdafaa Taburlarındaki askerlerin eğitilmesi, yerleştirilmesi, sevk ve idare edilmesi için hazırlıklar yapılması;
- Kırım Türk askerlerinin, partizanların faaliyet gösterdikleri tehlikeli bölgeler başta olmak üzere belirli köylerde konuşlandırılması.²⁸

3 Ocak 1942'de Akmesid'de Kırım Türklerinin Alman ordusuna kabul edilmesi münasebetiyle, Alman yetkililer ile Kırım Türk temsilcilerinin katıldığı bir toplantı yapıldı. D Özel Görev Birliği'nin konuşlandığı binada düzenlenen toplantıya bu birliğin komutanı SS Albay Ohlendorf başkanlık etti. Almanlar adına aynı birlikten SS Yarbay Zeibert, SS Binbaşı Dr. Braun, Schultz, Schubert ve Teğmen Kek'in katıldığı toplantıya, Kırım Türkleri adına Abdurşidov, Kermen-çikli, Osmanov, Setullah, Devletov, Fazıl, Kaybulla, Klebleyev, Şulik, Gafarov, Tabiyev ve Musafar adlı şahıslar iştirak etmişlerdi. Ohlendorf'un toplantının açış konuşmasında, Kırım Türklerinin topraklarını koruma taleplerinin Alman ordusu tarafından kabul edildiğini bildirmesine, orada bulunan Kırım Türkleri çok sevinirler, hatta 60 yaşındaki Ennan Setullah bizzat kendisinin silahlı mücadeleye hazır olduğunu ifade eder.²⁹

²⁶ V. Broşçevan-P. Tigliyants, *İzgnaniye i Vozvraşçeniye*, Simferopol, 1994, s.34.

²⁷ G.A. Litvin, *a.g.e.*, s.90.

²⁸ G.A. Litvin, *a.g.e.*, s.91.

²⁹ G. A. Litvin, *a.g.e.*, s.92.

Bu toplantının ardından 4 Ocak 1942'de, Alman ordusuna katılmak isteyen gönüllülerin kayıtlarına başlanılır. Almanlar tarafından, Kırım Türklerinin orduya katılımlarını artırmak için “*Kırım Türkleri milletini ve vatanını korumak üzere Bolşevizme karşı Alman kuvvetleriyle birlikte mücadele etmek istiyor*” mealinde, güya Kırım Türk liderlerinin söylediği ifade edilen afişler hazırlanarak halkın dikkatini çekecek yerlere asılır.³⁰

Nefsi Müdafaa Taburlarına katılan Kırım Türk askerlerinin mevcudu hakkında maalesef kesin bilgilere sahip değiliz. Bu taburlara katılan Kırım Türklerinin sayısı, Almanlar tarafından daha çok propaganda maksadıyla, Sovyet makamları tarafından ise Kırım Türklerine karşı ileride uygulanacak baskıları haklı göstermek için oldukça yüksek gösterilmektedir.³¹ Bu hususta umûmen zikredilen rakam yaklaşık 20.000 kişidir. Kırım Türklerinin o zamanki nüfusunun yaklaşık 200.000 kişi olduğu kabul edilirse, bu sayı toplam nüfusun %10'una tekabül eder. Alman tarihçi Hoffman, bu 20 bin kişiden altı bininin 203 yerleşim yerinden, dört bininin Akmesjid, Canköy, Herson ve Nikolayev'deki esir kamplarından, 9 bin kişinin ise polisiye müfrezeleri olarak toplandığını belirtir.³² Alman askerî belgelerine göre ise, 203 yerleşim yerinden ve 5 esir kampından toplanan gönüllü sayısı 9,255 kişidir.³³ Anlaşıldığı kadarıyla bu taburlar 5655'i gönüllü, geri kalan 3600'ü ise esir kamplarından toplanan askerlerden oluşmaktaydı (bkz. Tablo 1). Bunun yanında, “Tatar Taburları” olarak adlandırılan askerî teşekküllerde diğer unsurlara mensup kişilerin de yer alması, dolayısıyla bu kişilerin mevcudunun Kırım Türklerine ilave edilmesi söz konusudur.³⁴

³⁰ G. A. Litvin, *a.g.e.*, s.90.

³¹ W. Kolarz, “Sovyetler Birliği'nin Milliyetler Politikası ve Kırım Tatarları”, çev. İ. Yıldırım, *Emel*, S.157, 1986, s.15.

³² *Kırım: Proşloye i Nastayaşçeye*, ed. S. G. Agacanov, A. N. Saharov, Moskva, 1988, s.83.

³³ G. A. Litvin, *a.g.e.*, s.92-93. Bu hususta ayrıca P. Mühlen, gönüllülerin sayısının bir ara 20 bin kişiye ulaştığını belirtmektedir. P. Mühlen, *a.g.e.*, s.186. E. Kırım, Bolşeviklere karşı silahlı mücadeleye katılan Kırım Türklerinin toplam sayısının 1942-1944 yıllarında 8000 ile 20000 asker olarak değiştiğini belirtiyor ve bu taburların Nisan 1944'e kadar Kırım'da kaldıklarını, özellikle yarımada'nın dağlık kısımlarında faaliyet gösteren Sovyet partizanlara karşı savaştıklarını ifade ediyor. *National Kampf*, s.305. M. Ülküsal 14 batalyon ve 4 bin kişilik bir gruptan bahseder. *Berlin Hatıraları*, s.108-109. Broşçevan ve Tıglyants'a göre, bu tür gönüllü teşekküller 200-300 kişilik 10 tabur ve 14 bölükten oluşuyordu. Broşçevan-Tıglyants, *a.g.e.*, s.35. A. Nekriç eserinde kendi köylerini korumak için “Yerel” Nefsi Müdafaa Taburlarına katılanlardan bahsediyor ancak bir sayı vermiyor. *a.g.e.*, s.32-33.

³⁴ Bu hususta bkz. A. Nekriç, *a.g.e.*, s.30.

<u>Gönüllülerin Toplandıkları Yerler</u>	<u>Sayıları</u>
Akmescid (Simferopol) Şehri	180
Akmescid (Simferopol)'in kuzey-doğu Bölgesi	89
Akmescid (Simferopol)'in güney Bölgesi	64
Akmescid (Simferopol)'in güney-batı Bölgesi	89
Akmescid (Simferopol)'in kuzey Bölgesi	18
Canköy Bölgesi	141
Gözleve (Yevpotoriya) Bölgesi	794
Seyitler – İçki Bölgesi	350
Sarabus	94
Büyük – Onlar	13
Aluşta	728
Karasupazar	1000
Bahçesaray	389
Yalta	350
Sudak	988
Akmescid (Simferopol) esir kampı	334
Büyük – Onlar esir kampı	22
Canköy esir kampı	281
Nikolayev esir kampı	2800
Herson esir kampı	163
Büyük – Onlar'da ilave olarak	204
TOPLAM	9255

Tablo 1: Nefsi Müdafaa Taburları için askerlerin toplandıkları yerler ve sayıları.

Kırım'da teşkil edilen taburların tamamının nerelerde konuşlandırıldıklarına dair kesin bir bilgi mevcut değildir. Bununla beraber bazı taburların sayısı ve konuşlandırıldıkları yerler hakkında bir takım malumat bulunmaktadır. Buna göre Akmescid'de 100 kişilik bir tabur, Büyük Onlar'da 137 mevcutlu ve 3 takımdan oluşan bir tabur, Baksan'da 125, Molbay'da 150, Bahçesaray'da 85, Aluşta'da 100, Yalta'da 175 kişilik taburların konuşlandırıldıkları görülmektedir³⁵ (bkz.: Tablo 2).

<u>Tabur Adı</u>	<u>Sayı</u>	<u>Takım</u>	<u>Yer</u>
1. Kırım Türk Taburu	100		Simferopol
2. Kırım Türk Taburu	137		Büyük Onlar
		1. Takım	Büyük Yanköy
		2. Takım	Bitak
		3. Takım	Terkund
3. Kırım Türk Taburu	60		Beşiy

³⁵ G. A. Litvin, *a.g.e.*, s.93. A. Nekriç, *a.g.e.*, s.29.

4. Kırım Türk Taburu	125		Baksan
5. Kırım Türk Taburu	150		Molbay
6. Kırım Türk Taburu	175		Biy – Yeli
		1. Takım	Biy – Yeli
		2. Takım	Koperliköy
		3. Takım	Köktaş
7. Kırım Türk Taburu	100		Aluşta
		1. Takım	Korbek
		2. Takım	Korbek
		3. Takım	Demirci
8. Kırım Türk Taburu	85		Bahçesaray
9. Kırım Türk Taburu	100		Kouş
10. Kırım Türk Taburu	175		Yatla
11. Kırım Türk Taburu	175		Yalta (Geçici)
12. Kırım Türk Taburu	100		Taraktaş
13. Kırım Türk Taburu	100		Taraktaş (Geçici)
14. Kırım Türk Taburu	50		Canköy
TOPLAM	1632		

Tablo 2: Kırım Türk Taburlarının mevcudu ve konuşlandıkları yerler

Daha önce zikredildiği gibi, bu taburların asıl kuruluş gayesi, Kırım Bölgesi'nde Sovyet partizanlarına karşı mücadele etmek ve yerleşim yerlerindeki diğer halkı onların saldırılarından korumaktı. Sovyetler nazârında ise bu taburlar tabii olarak kendilerine karşı mücadele etmekteydi. Bu durumun bir tezahürü olarak Sovyet makamları, bahis konusu taburlarda yer alan Kırım Türklerinin aynı zamanda Almanların infaz taburlarında da görev aldıklarını düşünmekte ve bunların operasyonlarıyla 88 bin sivilin öldürüldüğünü, 85 bin kişinin de Almanya'ya sürgün edildiğini öne sürmekteydiler.³⁶

Bir kısım Kırım Türkünden oluşan bu “gönüllü” taburların, Almanlar açısından önemli sayılacak başarılar kazandıkları bilinmektedir. Yapılan çatışmalarda bir çok ölü ve yaralı veren Kırım Türklerinden pek çok as-

³⁶ Bu konu için bkz. Abcelilov, Hocametov, Kurtveliyev ve diğerlerinin muhakemeleri hakkında rapor –Gizli- (19 Temmuz 1972), *TsDAGO Ukrâini*, f.1, L.25, d. 549, y.30-32. Ayrıca Broşçevan-Tıgliyants, *a.g.e.*, s.35; *Kırım: Proşloye i Nastayış Çeye*, s.91'de bu hususta bilgi bulunmaktadır.

ker ile subay Almanlar tarafından nişan ve madalyalarla da taltif edilmişti. Bazı taburlar ise, Alman ordusunun 1944 yılında Kırım'dan çekilmesinden sonra Alman birlikleriyle beraber doğu cephesinde Macaristan ve Slovakya'daki askerî harekâta iştirak etmişlerdi. Burada da Kırım Türk asker ve subayları Alman ordusu adına yararlı hizmetlerde bulunmuşlardı.³⁷ Alman yetkililer de, Kırım Türk temsilcileriyle yaptıkları görüşmelerde Nefsi Müdafaa Taburlarında görev alan Türk askerlerinin bu tür hizmetlerinden duydukları memnuniyetlerini dile getirmişlerdi.³⁸

Bunun yanında, Kırım Türklerinin "gönüllü" taburlarda yaşadıkları sıkıntılardan, baskılardan, şiddet olaylarından da bahsedildiğini görmekteyiz. Mesela, bu taburlarda toplananların bir kısmının aslında gönüllü olmadıkları, kaderlerine boyun eğerek başlarına gelenlere karşı sessiz kaldıkları, ayrıca "Nefsi Müdafaa bulunanlar" arasında ne bir coşkunluk, ne de aşırı bir düşmanlık duygusunun hakim olduğu ifade edilmektedir.³⁹ Ayrıca bir Türk köyünde, Almanların Kırım Türklerinin "gönüllü" olarak kaydolmalarını istedikleri, Ablakim Kandar adlı bir köylünün bunu reddetmesi üzerine bir Alman subayı tarafından hemen oracıkta, herkesin gözü önünde kurşuna dizildiği şeklinde bir olay da rivayet olunmaktadır. Bununla birlikte Almanların bu "gönüllü" ve Nefsi Müdafaa Taburlarında yer alan askerlere güvenmedikleri, onları sürekli takip ettikleri, içinde buldukları durumdan memnun olmayanları acımasızca ortadan kaldırdıkları da belirtilmektedir. Mart 1943'te içlerinde 60 kişilik "gönüllü" ve "Nefsi Müdafaa" askerlerin de bulunduğu 270 kişi Akmesic'de kurşuna dizilmiştir.⁴⁰

Alman Silahlı Kuvvetler Başkomutanlığı'nın 28 Şubat 1944'te Doğu Bakanlığına sunduğu raporda da, Kırım Türkleri ile birlikte diğer milletlere mensup askerlerin duydukları rahatsızlıklar ortaya konulmaktadır. Bu raporda Almanların Güney Cephesi Komutanı General Von Manstein, Sovyetler Birliği'nin işgal edilen bölümündeki Rus olmayan milletlerin Sovyet hakimiyetine karşı kullanılması planlarının suya düşmesini üzüntüyle ifade etmekte ve kendileriyle işbirliği yapan Ruslar ile diğer milletlere mensup askerleri Bolşeviklere karşı gerektiği gibi kullanamadıklarını belirtmektedir. O, bunun sebebini ise söz konusu milletlerin çıkarlarının kendi çıkarlarına ters düşmesi ile açıklamaktadır.⁴¹

³⁷ A. Musa, "II. Dünya Savaşı Döneminde Kırım", çev. A. Atanur, *Emel*, S.140, 1984, s.28.

³⁸ M. Ülküsal, *Berlin Hatıraları*, s.49-50.

³⁹ A. Nekiç, *a.g.e.*, s.30.

⁴⁰ A. Nekiç, *a.g.e.*, s.32-33.

⁴¹ A. Nekiç, gös. yer.

Almanlar, Kırım Türklerine yönelik siyasetlerinde düştükleri bazı hataları, Sovyet ordusu karşısında tamamen mağlup olduktan sonra anlamaya başlayacaklardır. Nitekim, 1944 yılı yaz aylarında bu topluluğa karşı izlenen politikada yapılan değişiklikler yeni durumu izah eder mahiyettedir. Bu değişikliklerin, özellikle Almanların yenilgisiyle Kırım'ın tekrar Sovyet hakimiyetine girmesinden sonra daha belirgin bir hal aldığı görülmektedir. Bu yeni siyasetin bir tezahürü olarak, Kırım Türk Nefsi Müdafaa Taburları 17 Nisan 1944'te Kırım'dan Romanya'ya, oradan da Macaristan'a nakledildiler. 1944 sonbaharında bu taburlar, Almanya'daki "Doğu Türk Silahlı Birlikleri" (OstTürkischer Waffenverband) Waffen SS tümenine dahil edildiler. Adı geçen Waffen SS tümeninde Kırım Türkleri yanında, Azerbaycan, İdil-Ural, Türkistanlı Türk birlikleri de bulunuyordu. Bu tümendeki askerler için 25 Kasım 1944'ten itibaren Berlin'de "Türk Birliği" isimli Türkçe bir gazete çıkartılmaya başlandı. Gazete Azeri, İdil-Ural, Kırım, Türkistan Türkleri için tek bir alfabe ve dil ile yayınlanıyordu.⁴²

Neden Almanlarla İşbirliği Yapıldı?

II. Dünya Savaşı'nda Alman işgaline uğrayan yerlerdeki kavimlerin Almanlarla olan münasebetine bir çok amilin tesir ettiği dikkat çekmektedir. Bunların başında ise, Almanlar tarafından esir edilen ve esir kamplarında tutulanların hayatta kalma isteği gelmekte idi. Bu bakımdan Almanlar esir kamplarının ağır şartlarında hayatlarından umudunu kesen Türkler için bir "şans" tanımuşlardı. Bu "şans", büyük kısmı Nikolayev ile Akmesjid şehirlerindeki Alman esir kamplarında bulunan Türk esirlerden müteşekkil "gönüllü muhafaza taburları" içinde yer almak, diğer milliyetlere mensup yerli halkı korumak ve partizanlara karşı mücadele etmektir.⁴³ Ancak bu savaş esirlerinden oluşan taburların, o dönemin şartları içinde ne kadar "gönüllü" oldukları ihtiyatla karşılanmalıdır.

Bunun yanında yapılan bazı propagandalar ile insanların fırsatçılığının da bu birlikteliğe zemin hazırlamış olabileceği ilk anda hatıra gelmektedir. Ancak savaşın sonlarına doğru, özellikle Almanların mağlubiyetlerinin belirginleştiği anlarda bile birlikteliğin devam etmesi böyle bir ihtimal çerçevesindeki işbirliğini oldukça zayıflatmaktadır. Sovyetler, Almanlarla ortak hareketin en önemli sebebinin feodalizm, kapitalizm ve İslâmiyet olduğu görüşünü savunmaktadır.⁴⁴ Gerçekten de din faktörü,

⁴² E. Kırimal, *a.g.e.*, s.318.

⁴³ E. Kırimal, "Kırım Türkleri", *Dergi*, S.59, 1970, s.11. A. Sheehy, "Kırım Tatarları", *Emel*, S.69, 1972, s.22.

⁴⁴ P. Mühlen, *a.g.e.*, s.195.

Sovyetlerdeki Müslüman topluluklarının hayatlarında önemli bir yer tutmaktaydı. Bu hususun farkında olan Almanlar, işgal esnasında kendileriyle birlikte hareket eden topluluklara çeşitli dinî tavizler vermişlerdi. Ancak bu toplulukların asıl hedeflerinin sadece bir takım dinî tavizler elde etmek olmadığı bilinmektedir. Sovyet devriminin ardından (1917) ülkede kapitalizm ile feodalizme karşı şiddetli bir mücadele yürütüldüğü ve bu iki kavramın Sovyetler Birliği'nde neredeyse unutulmaya yüz tuttuğu göz önüne alınacak olursa, bu tür ekonomik gerekçelerden de söz etmek güç görünmektedir. Bu ülkede Sovyet rejiminden memnun olmayanların ve eskiden sahip olduğu imtiyazlara tekrar kavuşmak isteyenlerin az da olsa mevcut olduğunu düşünmek her zaman mümkündür. Ancak onların o dönemin şartlarında rejim muhalifi olarak bu sistemi değiştirmelerinin mümkün olmadığı da bir vakiydir.

Kırım Türklerinin Almanlarla aynı safta yer almalarına bir takım etkenlerin sebep olduğu bilinmektedir. Bunlardan birinin, Kırım'daki toprakların kamulaştırılarak kolhozların işletimi ve idaresine verilmesine gösterilen tepkiler olduğu ileri sürülmektedir.⁴⁵ Kırım Türkleri büyük ölçüde tarıma dayalı bir toplum olarak bilinmekteydi ve sahip oldukları toprakların Sovyet döneminde ellerinden alınarak kolhoz ve sovhozların⁴⁶ işletimine verilmesi onların iktisadî yapılarında gerçekten de büyük tahribata yol açmıştı. Diğer taraftan Kırım Türklerinin Almanlarla bu tür bir birliktelik içinde bulunmasının bazı tarihî gerekçeleri de bulunmaktaydı. Bilindiği üzere Kırım Türkleri, Çarlık Rusyası tarafından ilhak edildiğinden beri çok ciddî baskı ve sıkıntılara maruz kalmışlardı. Bu baskılar Sovyet hakimiyeti altına girildikten sonra da devam etmişti. Özellikle 1930'lu yıllarda, bütün Sovyet topraklarında olduğu gibi Kırım'da da cereyan eden, Stalin dönemi şiddet olaylarının en acı sahnelerini oluşturan hadiseler, Kırım Türklerinin artık tam bir Sovyet sömürgesi altında yaşadıklarını idrak etmeleri için kâfi gelmişti. Nitekim bu dönemde meydana gelen şiddet olaylarının sonucu olarak, 1941 yılına gelindiğinde Sovyet toplumu ile Kırım Türklerinin önde gelen şahsiyetleri ya öldürülmüş veya Sibiry'a çalışma kamplarına gönderilmişti. Aydınlarını kaybetmenin acısıyla Kırım Türkleri ve Sovyet tahakkümü altında yaşayan birçok topluluk, Alman ordusunun Sovyetler Birliği topraklarına girmesiyle umutlanmıştı. Sovyet topraklarında hızla ilerleyen Alman orduları kısa süre sonra Kırım'a girmiş, Kırım'daki diğer milletlerin

⁴⁵ A. Nekriç, *a.g.e.*, s.30.

⁴⁶ 1920 yılından sonra Sovyetler Birliği'ndeki tarım arazileri, Sovyet ekonomi siyasetinin bir uygulaması sonucu tamamen kollektifleştirilerek kollektif işletmeler (kolhoz) ve devlet işletmeleri (sovhoz) olarak kullanılmıştır.

mensupları gibi bazı Kırım Türkleri de kurtarıcı olarak gördükleri Almanları sevinç gösterileriyle karşılamışlardı.⁴⁷

O dönemin Kırım Türk liderleri tarafından yapılan beyanlardan da anlaşılacağı üzere, Kırım Türklerinin Almanlarla işbirliği yapmalarındaki asıl amacın Alman hakimiyeti altında yaşamak olmadığı anlaşılmaktadır. Onların asıl hedefinin, her ne şekilde olursa olsun Rus hakimiyetinden kurtulmak, her türlü maddî-manevî haklara sahip olmak, bağımsız Kırım Türk devletini kurmak ve bunu elde edebilmek için de Almanların kendilerine ne tür haklar tanıyacağını hesaba katmadan onlara destek vermek olduğu görülmektedir.⁴⁸

Denize düşenin yılanı sarıldığı bir ortamda, bazı Kırım Türklerinin kurtuluş ümidi olarak gördükleri Almanlarla yaptıkları işbirliğinin cezasını maalesef bütün bir halk çekmek zorunda kaldı. Oysa bu halkın eli silah tutan evlatlarının çoğu o dönemde ya Sovyet ordusunda veya Almanlara karşı sokak savaşı yapan partizan hareketlerinde görev almışlardı. Buralarda çarpışan Kırım Türkleri arasında Sovyet Devleti tarafından üstün hizmetlerinden ötürü kahramanlık madalyalarıyla taltif edilenler dahi vardı. Ancak Stalin hükümeti kendi kahramanlarına bile kıyacak kadar zalim olabiliyordu. İşte Kırım Türklerinin Almanlar ile yaptıkları bu işbirliğini bahane eden Stalin, 18 Mayıs 1944 gecesi bütün Kırım Türklerinin hayvan ve yük taşınan vagonlara doldurularak vatanlarından sürgün edilmesi emrini verdi. Yaklaşık elli yıl vatanlarından uzakta ser sefil yaşayan Kırım Türkleri, 1989 yılından itibaren yurtlarına dönmeye başladılar. Sürgünün üzerinden 60 yıl geçmiş olmasına rağmen hala sürgünde yaşayan Kırım Türklerinin bulunması, uygulanan zulmün vahametini gözler önüne sermektedir. Şu an Ukrayna devleti sınırları içerisinde ve bu devletin vatandaşları olarak yaşayan Kırım Türkleri, çok zor olan hayat şartlarının düzeltilmesiyle birlikte bir an önce hala sürgünde olan soydaşlarının aralarına katılmalarını beklemektedirler.

⁴⁷ A. Fisher, *a.g.e.*, s.153.

⁴⁸ O. Özkırım, "II. Dünya Savaşında Kırım Türkleri ile Almanlar Arasındaki Münasebetler", *Emel*, S.25, 1964, s.15; E. Kırım, "Sovyet Rusya Hakimiyeti...", s.66.